

Prof. dr Irma DELJKIĆ*

Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

UDK- 303. 1 (049.32) : 351.74 :: 343. 85 (497.6)

Primljeno: 23.12.2014.

Razumijevanje policijskog aspekta prevencije kriminaliteta kroz prizmu teorije društvene dezorganizacije

***Apstrakt:** Intencija ovog rada je da se kroz razmatranje temeljnih postavki i perspektiva teorije društvene dezorganizacije ukaže na mogućnosti njene praktične primjene u usmjeravanju policijskog preventivnog djelovanja. U radu su analizirani određeni aspekti preventivnog policijskog postupanja, elaborirane postavke teorije društvene dezorganizacije, te dat pregled izvjesnog broja studija koje su za cilj imale njeno empirijsko testiranje. Nadalje, u radu se polazi od pretpostavke da teorija društvene dezorganizacije ima svoju pragmatičnu društvenu vrijednost u kontekstu preventivnog policijskog postupanja. Apliciran je metodološki instrumentarij prigodan potrebama teorijskog istraživanja naslovne teme, koji je obuhvatio komparativnu metodu, induktivno-deduktivnu i metodu analize sadržaja. Značajan je istraživački nalaz prema kojem je poznavanje i apliciranje spoznaja teorije društvene dezorganizacije relevantno za policijsko preveniranje kriminaliteta, a posebno za rad policije u zajednici.*

***Ključne riječi:** policija, prevencija, kriminalitet, teorija društvene dezorganizacije.*

Uvod

Iako se kontekst prevencije kriminaliteta može promatrati kroz djelovanje većeg broja subjekata formalne i neformalne društvene kontrole, treba istaći da prevencija kriminaliteta predstavlja jednu od temeljnih zadaća policijskog djelovanja. Drugim riječima, radi se o izuzetno važnoj aktivnosti organa unutrašnjih poslova, što potvrđuju i sta-

---

* E-mail: ideljkic@fkn.unsa.ba

vovi pojedinih autora, koji navode da se radi o najboljoj i najkorisnijoj aktivnosti koju mogu da koriste agencije za sprovedbu zakona u obavljanju povjerene im društvene funkcije (Schwabe et al., 2001: 13). U tom smislu, policija kao primarna agencija formalne društvene kontrole poduzima mjere prevencije, koje su, u okviru kriminalne politike, usmjerene na sprječavanje kriminalnog, prekršajnog, socijalno-patološkog, te sličnog ponašanja koje bi moglo da prouzrokuje kriminalnu posljedicu (Krivokapić, 2006: 53). Međutim, ovdje treba napomenuti da uzroke velikom dijelu problema kojima se policija bavi ne treba isključivo tražiti u devijantnim ili opasnim osobama, već i u društvenim uslovima koji su direktna posljedica loše javne politike (Kappeler, Gaines, 2009: 214). Stoga, u konstelaciji odnosa gdje ekonomske, političke i društvene prilike za posljedicu imaju uslove koji uzrokuju kriminalitet, a policija kao organizacija treba da rješava zločine kao individualne slučajeve, nametnula se potreba za novim policijskim pristupima prevenciji kriminaliteta (Kappeler, Gaines, 2009: 215). Novi pristupi preventivnom djelovanju od policije zahtijevaju da u obzir uzme fakt da u društvu egzistiraju brojni uslovi koji doprinose kriminalitetu, te da oni moraju biti pažljivo analizirani kako bi se na specifične probleme odgovorilo upravo specifičnim preventivnim aktivnostima. Pri tome, sve preventivne aktivnosti moraju biti vođene etičkim principima i nastojanjima da se ne poduzimaju mjere koje bi ohrabrile socijalno isključivanje marginaliziranih dijelova društva (Vuković, 2009: 189). S druge strane, poznavanje specifičnosti kriminogenih faktora, uslova i uzroka koji pospješuju kriminalitet, neminovno nameće potrebu za konsultiranjem naučnoistraživačkih spoznaja koje pružaju važnu teorijsku podlogu za efikasno policijsko preventivno djelovanje. Iako danas postoji širok dijapazon etabliranih naučnih teorija, poglavito sociologijskih i kriminologijskih, koje svojim spoznajama o kriminalitetu pružaju osnovu za izradu preventivnih strategija, u ovom radu ukazat će se na osnovne značajke teorije socijalne dezorganizacije i njenu ulogu u usmjeravanju policijskog preventivnog djelovanja.

Policijska prevencija kriminaliteta i teorijski doprinosi njenom razvoju

Historijski gledano, modeli policijskog preventivnog djelovanja temeljili su se najvećim dijelom na tradicionalnim metodama brze inte-

rvencije, a posebice policijskom patroliranju, kao svojevrsnoj „matrici odvratanja“ potencijalnih zločinaca od činjenja kriminalnih aktivnosti (Kappeler, Gaines, 2009; Krivokapić, 2006; Gilling, 1997: 77). Međutim, vremenom je postalo sasvim jasno da se ovakav nefokusirani i zatvoreni model policijskog preventivnog djelovanja ne može suprotstaviti rastućim trendovima kriminaliteta, te da je nužan novi koncept policijskog djelovanja koji će podrazumijevati uključivanje i drugih subjekata u prevenciju, kao i novi način razmišljanja o kriminalnim pojavama.

Provođenje policijskih preventivnih programa s ciljem suzbijanja kriminaliteta otpočelo je 80-ih i 90-ih godina prošlog veka, a intenzivirani interes za prevenciju kriminaliteta bio je potaknut, prije svega, usmjerenim rješavanjem problema i straha od kriminaliteta (Kappeler, Gaines, 2009: 249). U kontekstu navedenog, strategija problemski usmjerenog rada označila je najprije distanciranje od kataliptičkih načina razmišljanja, a potom i od tradicionalnih i rutinskih modusa policijskog djelovanja. Kretanja ka novom konceptu policijskog rada sada su podrazumijevala identificiranje problema, naročito koncentriranost kriminalnih žarišta, te primjenu posebnih taktičkih modusa postupanja koji bi ublažili uzroke kriminalnih pojava (Kappeler, Gaines, 2009: 249). S tim u vezi, postalo je sasvim jasno da je razumijevanje prilika i uslova u zajednici itekako važno za policijsko djelovanje, a pogotovo za prevenciju kriminaliteta. Štaviše, prepoznata je i važnost inkluzije građana u prevenciju kriminaliteta, odnosno stvaranja partnerskih odnosa između policije i građana. Kao rezultat toga uspostavljena je ne samo nova filozofija policijskog djelovanja poznata kao rad policije u zajednici, već i novi instruktivni model preventivnog rada policije na međunarodnom nivou (Krivokapić, 2006: 371). Prema ovom modelu, policija i građani su pozvani da ostvaruju saradnju na kreativan način s ciljem rješavanja svih važnijih problema građana u lokalnoj zajednici. Temelj ove saradnje neizostavno čini skupina određenih principa, gdje oni primarni referiraju na šire definiranje policijskog djelovanja, preuređenje policijskih prioriteta, obraćanje pažnje na pitanja kvalitete života i socijalne dezorganizacije određenih gradskih područja, te postojanje otvorene komunikacije između građana i policije (Champion, Rush, 2003; Krivokapić, 2006: 367; Vuković, 2005).

Međutim, kako bi se ovaj, ali i drugi preventivni modeli policijskog postupanja mogli koncipirati i implementirati, poznavanje

teorija koje u svom fokusu imaju kriminalitet javlja se kao nužna polazna tačka (Krivokapić, 2006: 71). Ipak, ovdje treba istaći da nisu sve teorije o kriminalitetu ujedno i teorije o njegovoj prevenciji (Gilling, 1997: 18). Naime, kako navodi Knepper (2007: 19), iako svaka teorija o kriminalitetu ima inkorporiran argument o tome šta treba biti učinjeno glede kriminaliteta, postoje i takve teorije (npr. teorije o etiologiji kriminaliteta) koje uvijek ne nude konkretne prijedloge, već samo signaliziraju preferirano rješenje. Izloženom diskursu pridružujemo i mišljenje Krivokapića (2006: 71), koji razmatrajući teorije o kriminalitetu pravi distinkciju između onih koje ispunjavaju sve neophodne logičke i epistemološke uslove da se kvalificiraju kao teorije u strogom značenju te riječi, i one koje posjeduju relativno mali broj teorijskih postavki. Ove potonje Krivokapić naziva teorijskim koncepcijama koje su fundirane na saznanjima određenih nauka, a usmjerene na „spoznaju konkretnih fenomena u konkretnim uslovima“ (2006: 71). Drugim riječima, radi se o teorijama sa jasnom pragmatičnom funkcijom koja implicira uvođenje eksplanatornih varijabli kao što su vrijeme i prostor, a koje su itekako bitne za razumijevanje stvarne društvene zbilje u kontekstu prevencije kriminaliteta (Gilling, 1997: 47). Iako smo već pomenuli da postoji znatan broj teorijskih doprinosa razvoju policijskog preventivnog djelovanja, u literaturi se dominantno izdvajaju tri, i to: 1) teorija društvene dezorganizacije; 2) teorija racionalnog izbora, i 3) teorija rutinskih aktivnosti. Imajući u vidu navedeno, kao i odrednice današnjih policijskih preventivnih programa koji su uveliko usmjereni na saradnju policije i građana u zajednici, za potrebe ovog rada ukazat će se na osnovne značajke teorije društvene dezorganizacije.

Teorija društvene dezorganizacije: temeljne postavke i metodološki okvir za njeno razmatranje

Sociološki orijentirana, teorija društvene dezorganizacije¹ ulazi u područje teorija o devijantnosti i kriminalitetu koje su ostavile signifikantan trag na razvoj kriminološke misli. Pri tome, ova teorijska pa-

¹ Teorija društvene dezorganizacije ukazuje na postojanje društveno organiziranih i dezorganiziranih sistema, gdje se „društvena organizacija i društvena dezorganizacija posmatraju kao različiti krajevi istog kontinuuma, uz poštovanje sistemskih mreža društvene kontrole u zajednici“ (Sampson, Groves, 1989: 777).

radigma implicira da se za uzrocima kriminaliteta traga u društvu, odnosno u specifičnim društvenim sistemima. Kao takva, teorija društvene dezorganizacije se javlja u raznim varijantama, što je i logično ako se uzmu u obzir diferentna shvatanja pojma same društvene dezorganizacije (Milutinović, 1979; Sykes, 1978). Međutim, imajući u vidu pomenutu heterogenost u poimanju društvene dezorganizacije, treba naglasiti da je većina teoretičara ipak jedinstvena u stavu da društvena dezorganizacija predstavlja stanje u kome dolazi do prekida društvenih spona, neusklađenosti u društvu, slabljenja društvene kontrole. Drugim riječima, društvena dezorganizacija nastupa onda kada je narušen sklad između vrijednosti i normi, što dalje vodi ka slabljenju društvenog nadzora i pojavi brojnih devijacijskih oblika ponašanja (Masters, Roberston, 1990). Tako, predstavnici ove teorijske orijentacije polaze sa stanovišta da su neoštećena porodica, zdravo susjedstvo, krug prijatelja sličnih nadzora, manje radne grupe i volonterska udruženja na strani poštivanja društvenih normi. Ako ne postoje ovakve grupe, javljaju se posljedice u formi oslobađanja impulsa pojedinca za učestvovanje u kriminalnom ponašanju i izlaganja pojedinca modelima kriminalnog ponašanja, te mogućnosti za činjenje krivičnih djela u zajednici (Sykes, 1978).

S ciljem predstavljanja teorije društvene dezorganizacije i razmatranja pretpostavke o njenom pragmatičnom značaju za preventivno policijsko djelovanje, u radu su korištene: komparativna metoda, induktivno-deduktivna metoda i metoda analize sadržaja. Ova posljednja posebno je značajna za evaluaciju objavljenih rezultata empirijskih studija o teoriji društvene dezorganizacije, s ciljem da se omogući njeno sveobuhvatno i bolje razumijevanje. U radu je, s tim ciljem, izvršena analiza šest studija koje su se bavile testiranjem teorije društvene dezorganizacije.

Društvena dezorganizacija: teorijske perspektive proučavanja Čikaška škola

Tokom dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća grupa sociologa sa Univerziteta u Čikagu i *Instituta za istraživanje maloljetničke delinkvencije u Čikagu* razvila je teoriju društvene dezorganizacije u studijama o urbanom kriminalitetu i delinkvenciji. Ova grupa sociologa, kasnije poznata pod nazivom Čikaška škola, proučavala je ljude u njihovim životnim sredinama, zastupajući stanovište da je „(...) čovje-

kovo ponašanje posljedica socijalnih faktora i ekoloških faktora, a ne genetske strukture“ (Petrović, Meško, 2004: 93). Industrijalizacija, urbanizacija, te druge društvene promjene dovode do društvene dezorganizacije, slabeći tako društvenu kontrolu koja se vrši kroz tradicionalni društveni poredak i vrijednosti (Akers, Sellers, 2004). Teoretičare Čikaške škole interesirala su društveno dezorganizirana susjedstva u kojima su kriminalne vrijednosti zamijenile konvencionalne, te su stoga istraživali susjedstva i ljude koji u njima žive.

U djelu pod naslovom *Poljski seljak u Evropi i Americi* (e. *The Polish Peasant in Europe nad America*), **W. I. Thomas i Florian Znaniecki** opisuju teškoće sa kojima su se susreli poljski seljaci kada su napustili svoj „stari seoski život“, kako bi se naselili u industrijske gradove u „novom svijetu“. Ovi naučnici su komparirali uslove koje su imigranti ostavili u Poljskoj sa onim koje su zatekli u Čikagu, te istraživali adaptaciju imigranata u novoj sredini. Utvrdili su da ovo kretanje nije znatno utjecalo na starije imigrante, jer su oni nastavili živjeti istim životom kao i ranije, čak i u urbanim zloglasnim četvrtima. Međutim, situacija je bila nešto drugačija sa drugom generacijom koja nije odrasla na poljskim farmama, već u gradu. Naime, ovu drugu generaciju sada su činili Amerikanci koji su zadržali samo mali dio tradicije „starog života“, a novom se nisu potpuno prilagodili. Autori su nadalje stava da norme jedne stabilne i homogene zajednice nisu prenosive u anonimna, materijalno orijentirana područja, te stoga i rastu stope kriminaliteta i delinkvencije. Ovakvo stanje pripisali su društvenoj dezorganizaciji, to jest, absensu jakih društvenih veza, društvenoj kontroli u susjedstvima i zajednicama, te porodičnim i susjedskim udruženjima. Opisana studija uveliko je utjecala na druge teoretičare Čikaške škole, a ponajprije na **Robert Parka i Ernest Burgessa** koji su pospješili studiju o društvenoj dezorganizaciji, predstavljajući ekološku analizu ljudskog društva (Adler et al., 1991).

Tako Park i Burgess u vlastitoj studiji društvene dezorganizacije polaze od karakteristika određenih područja da bi objasnili visoke stope kriminaliteta, te razvijaju poznatu „teoriju koncentričnih krugova“. Naime, autori predstavljaju model prema kome je grad podijeljen na tri područja koja se šire od centra prema vani: „centralno poslovno“, „područje tranzicije (prijelaza)“ i „područje radničke klase“, gdje svako područje ima posebnu strukturu, organizaciju, stanovnike i vlastite

kulturološke karakteristike.² Analizirajući svako područje dolaze do zaključka da se obim kriminaliteta smanjivao od centra prema vanjskom dijelu grada, te da je zbog nedostatka društvene organizacije društveni nadzor najlošiji u centru grada. Visoke stope kriminaliteta u centralnom poslovnom području i području tranzicije posljedica su slabih primarnih društvenih veza (Masters, Roberson, 1990).

Polazeći od modela koncentričnih krugova, kog je predstavio Burgess, sociolozi sa Univerziteta u Čikagu – **Cliford R. Shaw i Henry D. McKay** poduzimaju prvo sistematsko istraživanje distribucije kriminaliteta unutar velikih metropolskih područja (Conklin, 1981). Da bi empirijski istražili odnos između stopa kriminaliteta i različitih zona u gradu Čikagu,³ koriste statistiku sudova za maloljetnike za period 1900-1933, a grad dijele u pet zona (širokih po dvije milje), koje se šire u koncentričnim krugovima od centra grada. Rezultati istraživanja su pokazali da su stope kriminaliteta različito distribuirane u gradu, a najveće su u područjima oko poslovnog centra grada, sa tendencijom opadanja ako se ide dalje od centra. Prema službenoj statistici, stope kriminaliteta su veće u područjima gdje živi niži društveni sloj, nego u područjima srednjeg društvenog sloja. Za područja sa visokim stopama delinkvencije karakterističan je visok procenat imigranata, ne-bijelih osoba, porodica sa malim prihodima, nizak nivo vlasništva nad domovima, i opće prihvatanje nekonvencionalnih normi (Adler et al., 1991). Visoke stope kriminaliteta u dezorganiziranim područjima pripisali su neuspjehu institucija i organizacija, kao što su porodica, škola, crkva, u pružanju odgovarajuće društvene kontrole (Linden, 1987). Važno je istaći da su Shaw i McKay, pored istraživanja uzroka kriminaliteta, bili zainteresirani i za prevenciju kriminaliteta.⁴

² Studije ovih područja ili zona poduzeli su još u drugoj polovici 19. stoljeća u Londonu Henry Mayhew (1812-1887) i Charles Booth (1840-1916) (Bonn, 1984).

³ Ignjatović navodi da je ovaj grad početkom 20. vijeka, za sve istraživače društveno usmjerene kriminologije predstavljao svojevrsnu veliku društvenu laboratoriju (2007: 111).

⁴ Teorija društvene dezorganizacije prenesena je u praksu 1934. godine uspostavljanjem Projekta u čikaškim područjima (Chicago Area Project, CAP), koji je za cilj imao reorganizaciju susjedstava. Program je inicirao Institut za istraživanje maloljetničke delinkvencije, na kojem su radili Shaw i McKay. Projektom je koordiniran rad postojećih grupa za podršku zajednici. Posebni naponi su uloženi u kontrolu delinkvencije, između ostalog i korištenjem boljeg policijskog rada. Slični programi su poslije inicirani i u drugim američkim gradovima (Adler et al., 1991).

Nadalje, **Frederic Thrasher** pažnju je također usmjerio na ekološke studije grada, te postao poznat po svojoj klasičnoj studiji „Banda“ (e. *The Gang*, 1963), koja predstavlja veoma ekstenzivnu studiju maloljetničkih bandi. Thrasher je locirao bande kako geografski, tako i društveno, u područjima gdje postoje rascjepi u strukturi društvene organizacije. Došao je do zaključka da bande nastaju spontano u područjima gdje je slaba društvena kontrola, i mogu postati više integrirane kroz konflikte sa punoljetnim osobama i drugim grupama maloljetnika (Linden, 1987).

Sutherland, Cresseyu, Elliot, Cohen

Iako literaturni ekskurs o teoriji društvene dezorganizacije najviše referira na predstavnike Čikaške škole, treba naglasiti da se u njenom razmatranju neizostavno javlja i korpus drugih teoretičara, orijentiranih ka razumijevanju i interpretiranju fenomena društvene dezorganizacije. S tim u vezi, ovdje se ukratko izlažu shvatanja pojedinih autora koji su također nastupili s teorijskim priložima o društvenoj dezorganizaciji.

Prema **Sutherlandu**⁵ i **Cresseyu**, u nerazvijenim društvima vlada homogenost, individualna sigurnost, skladnost tradicionalnih normi, a pojedinci u ovakvom društvu slijede iste uzore ponašanja. Za razliku od nerazvijenih društava, u uslovima civilizacije razbija se homogenost, narušava se ekonomska ravnoteža, javljaju se mnoge grupe i kulture sa suprotnim utjecajima, ličnost je razbijena, vlada podvojenost običaja i normi ponašanja, a prisutne su i razne forme vaspitanja. Ovakvo stanje onemogućava društvenu kontrolu i podstiče pojedince da vlastite interese stavljaju iznad općih. Stoga autori pomenuto stanje kvalificiraju kao stanje društvene dezorganizacije, i ono je uzročni faktor kriminalne djelatnosti u savremenim uslovima civilizacije (Milutinović, 1979).

Društvena dezorganizacija dalje interesira i **M. Elliota**, koji je definira kao stanje društva u kojem dolazi do prekida ravnoteže sila, raspadanja u društvenoj strukturi, tako da stare navike i forme socijalne

---

⁵ U razvijanju teorije diferencijalne asocijacije Sutherland je posudio različite ideje Čikaške škole, i prema njemu „(...) sistemski kriminalitet je rezultat diferencijalne asocijacije u atmosferi kulturnog konflikta i društvene dezorganizacije“ (Linden, 1987: 179).

kontrole ne fungiraju uspješno. U takvom stanju društvene disharmonije, odnosno poremećene ravnoteže interesa, javlja se kriminalna aktivnost „(...) koja, zapravo, znači kršenje zakona, važećih društvenih normi, pravila ponašanja, čime se dalje produbljuje stanje društvene dezorganizacije“ (Mladenović, 2001: 155).

U eksplanaciji društvene dezorganizacije učestvuje i **A. Cohen**, koji polazi sa stajališta da se društvo sastoji od različitih aktivnosti, odnosno sistema interakcija, te da uslijed narušenosti ovog sistema nastupa društvena dezorganizacija „(...) koja se ne zasniva samo na akcijama pojedinaca, već obuhvata i događaje koji se odnose na situaciju samih akcija“ (Milutinović, 1979: 124).

Testiranje teorije društvene dezorganizacije

Može se konstatirati da je teoriji društvene dezorganizacije posvećena znatna pažnja kroz veliki broj istraživanja u kojima se teorija iznova analizira, veže za novije teorije, ali i kritikuje. Međutim, treba istaći da korpus novijih istraživanja ne karakterizira direktno mjerenje društvene dezorganizacije (kao što su to uradili Sampson i Groves), već indirektno mjerenje društvenih uslova u različitim područjima grada (Akers, Sellers, 2004). Imajući u vidu navedeno, u ovom dijelu rada će se prezentirati neke od studija čiji je istraživački opus usmjeren ka testiranju naslovne teorije.

Struktura zajednice i kriminalitet: Testiranje teorije društvene dezorganizacije

Kako bi testirali teoriju društvene dezorganizacije u zajednici koju su predstavili Shaw i McKay, Sampson i Groves su pribjegli formuliranju i testiranju vlastitog empirijskog modela društvene dezorganizacije. U primarnoj hipotezi svog istraživanja autori su istakli da „(...) nizak ekonomski status, etnička različitost, stambena mobilnost i razorena porodica predstavljaju uzrok društvene dezorganizacije u zajednici, što dalje vodi do povećanja stopa kriminaliteta i delinkvencije“ (Sampson, Groves, 1989: 774). S ciljem da utvrde nivo društvene dezorganizacije u zajednici mjerili su lokalne mreže prijateljstava, kontrolu nad grupama tinejdžerskih bandi i utjecaj učešća u organizacijama. Za potrebe istraživanja koristili su se podacima velike nacionalne

studije u Velikoj Britaniji, kako bi konstruirali mjere na nivou zajednice za egzogene strukturalne faktore i indirektno dimenzije društvene dezorganizacije.

Svoj model su prvi put testirali analizirajući podatke o 238 područja u Velikoj Britaniji, koja su sastavljena prema nacionalnom istraživanju 10.905 stanovnika iz 1982. godine. Dvije godine kasnije isti model ponovo je testiran na nezavisnom nacionalnom uzorku od 11.030 stanovnika iz 300 britanskih područja. Rezultati oba istraživanja podržali su ovu teoriju, pokazujući da zajednice za koje su karakteristične oskudne mreže prijatelja, nenadgledanih tinejdžerskih grupa, te nizak nivo učešća u organizacijama, imaju disproporcionalno visoke stope kriminaliteta i delinkvencije. Štaviše, dokazali su da varijacije u ovim dimenzijama društvene dezorganizacije u zajednici velikim dijelom imaju utjecaj na strukturalne karakteristike zajednice. Time su autori na temelju direktnog testa teorije društvene dezorganizacije konkludirali da ona ima svoju snagu i obnovljenu relevantnost za objašnjenje varijacija u stopama kriminaliteta na makro nivou. Tačnije, činjenica da model koji su predstavili Shaw i McKay objašnjava stope kriminaliteta i delinkvencije u kulturi koja nije američka, dokaz je generalizacije i snage njihove teorije.

Nestruktuirana socijalizacija i stope delinkvencije

Osgood i Anderson (2004) ispitali su da li korištenje slobodnog vremena utječe na razlike među vršnjacima u stopama delinkvencije. Autori su primarno pretpostavili da vrijeme provedeno u nestruktuiranoj socijalizaciji sa drugarima ima i individualne i kontekstualne efekte, koji objašnjavaju veliki udio varijacija u stopama delinkvencije među grupama adolescenata koji pohađaju različite škole. Teorijski pristup istraživanja polazi od ekspancije individualnog devijantnog ponašanja u kontekstu svakodnevnih rutinskih aktivnosti.⁶ Analiza je provedena u 36 škola iz deset

---

⁶ Posebno se testira da li se teorija rutinskih aktivnosti koja se odnosi na individualno devijantno ponašanje može proširiti i na pojašnjenje nagomilanog stanja varijacija. Na osnovu ove teorije, autori predviđaju da korištenje slobodnog vremena od strane studenata ima i individualne i kontekstualne utjecaje na stopu delinkvencije, te razvijaju okvir za integraciju teorije rutinskih aktivnosti sa elementima teorije društvene dezorganizacije. Dodatno, autori smatraju da je ovakva integracija korisna

američkih gradova, na uzorku od 4.358 studenata osmih razreda. Izvršena je multivarijantna analiza na tri nivoa. Na prvom nivou autori su procjenjivali da li skupine iz njihovih podataka značajno variraju u svojim stopama delinkvencije i nestruktuirane socijalizacije. Potom su pokušali utvrditi da li na individualnom i skupnom nivou postoje utjecaji nestruktuirane socijalizacije na delinkvenciju. Finalno, testirali su da li teme iz teorije društvene dezorganizacije mogu objasniti varijacije među skupinama u stopama nestruktuirane socijalizacije. Rezultati istraživanja pružili su jake dokaze za postojanje individualnih i kontekstualnih efekata nestruktuirane socijalizacije na delinkvenciju, te pokazatelje da je među svim varijablama koje su aplicirane u ovom istraživanju nestruktuirana socijalizacija najodgovornija za nagomilane stope delinkvencije. Pored toga, utvrđeno je da roditeljski nadzor ima veoma snažan kontekstualni utjecaj na nestruktuiranu socijalizaciju.

Prinudna mobilnost i kriminalitet: Preliminarno ispitivanje koncentriranog zatvaranja i društvene dezorganizacije

Naslovna studija provedena je u gradu Tallahassee (studija svih susjedstava na nivou grada), a ispitivala je kako zatvaranje utječe na stope kriminaliteta na nivou susjedstva. Autori su pretpostavili da visoke stope zatvaranja (odnosi se na osobe u zatvorskim ustanovama) utječu na stope kriminaliteta na nivou susjedstva, te da zatvaranje kao forma društvene kontrole može nakon određenog nivoa postati izvor društvene dezorganizacije (Clear et al., 2003). Zatvaranje se analizira kao forma stambene mobilnosti, koja može narušiti strukture lokalnih mreža i oslabiti neformalnu kontrolu. Prinudna i dobrovoljna mobilnost treba da imaju jednake utjecaje na stabilnost zajednice, s obzirom da obje predstavljaju kretanja populacije. U isto vrijeme, prinudna mobilnost je različita od dobrovoljne zato što zatvaranje udaljava osobe koje su počinile krivično djelo iz zajednice. Istraživanje je koristilo dva mjerenja zatvaranja (stope ulaza i puštanja), uz kontrolu tradicionalnih varijabli društvene dezorganizacije. Cilj je bio utvrditi da li zatvaranje, konceptualizirano kao „prinudna mobilnost“, vodi do visokih stopa kriminaliteta, te razjasniti načine putem kojih prinudna mobilnost utječe na stabilnost zajednice. Nezavisne varijable

---

za prikazivanje relevantnosti primjene teorije rutinskih aktivnosti na šire područje istraživanja zajednica i kriminaliteta.

su obuhvatile pristup zatvoru i puštanje iz zatvora u toku 1996. godine, a kao zavisna varijabla uzet je registrirani kriminalitet u svakom susjedstvu za 1997. godinu. Istražujući utjecaj stopa zatvaranja u susjedstvu u jednoj godini na stope kriminaliteta naredne godine, autori su došli do spoznaje da postoji odnos između stopa otpuštanja iz zatvora u jednoj godini i kriminaliteta u zajednici naredne godine. Također, analiza je pokazala da niske stope pristupa zatvorima imaju kolebljiv utjecaj na stope kriminaliteta. Umjerene stope reduciraju kriminalitet, a visoke povećavaju. Stoga autori zaključuju da otpuštanje osoba iz zatvora i njihovo vraćanje u zajednicu predstavlja izazov za samoregulative kapacitete zajednice. Drugim riječima, združeni utjecaji prinudne mobilnosti koncentrirani na visokim nivoima unutar susjedstava predstavljaju potencijalni izazov za javnu sigurnost.

Izvori neformalne društvene kontrole u čikaškim susjedstvima

Studija koju su proveli Silver i Miller zasniva se na ranije prikupljenim podacima iz *Projekta o ljudskom razvoju u čikaškim susjedstvima* (e. *Project on Human Development in Chicago neighborhoods*) kako bi se ispitao utjecaj društvenih i organizacijskih veza, zakonskog cinizma, privrženosti susjedstvu i zadovoljstva radom policije, na nivoe neformalne društvene kontrole u susjedstvima. Preciznije, studija je za cilj imala „razjasniti jedinstven doprinos svakog od ovih faktora na nivoe neformalne društvene kontrole u susjedstvima, te ispitati stepen do kojeg oni utječu na odnos između strukturalne nepogodnosti (npr. siromaštvo, mobilnost stanovnika i koncentracija imigranata)⁷ i neformalne društvene kontrole“ (Silver, Miller, 2004: 552).

Analiza je pokazala da su privrženost susjedstvu i zadovoljstvo radom policije značajno i očigledno povezani sa nivoima neformalne društvene kontrole u susjedstvu, te da također imaju važan udio u vezi između neformalne društvene kontrole i nivoa koncentriranih nepogodnosti i imigranata. Ovakvi rezultati su podržali hipotezu da stanovnici koji su zadovoljni sa svojim susjedstvima posjeduju veći

---

⁷ U ovom radu autori neformalnu društvenu kontrolu određuju kao volju stanovnika u susjedstvu da aktivno učestvuju u ponašanjima koja za cilj imaju prevenciju kriminaliteta i devijantnog ponašanja u lokalnim područjima, sa posebnim naglaskom na devijantno ponašanje mladih.

stepen odgovornosti i voljni su participirati u neformalnoj društvenoj kontroli. Također, istraživanje je pokazalo da zadovoljstvo radom policije predstavlja važan „kognitivni pejzaž“, unutar kojeg stanovnici donose odluke o vlastitom voljnom djelovanju u ime neformalne društvene kontrole. Drugim riječima, dva najvažnija razloga zbog kojih su strukturalno nepodobna susjedstva izložena nižim nivoima neformalne društvene kontrole su: nepovjerenje stanovnika u mogućnosti lokalne policije da odgovori na lokalne potrebe i mala posvećenost stanovnika svojim susjedstvima. Suprotno očekivanjima autora, zakonski cinizam i društvene i organizacione veze nisu uspjele da objasne odnos između strukturalne nepodobnosti i neformalne društvene kontrole na nivou susjedstva. Imajući u vidu navedeno, Silver i Miller (2004) sugeriraju da nastojanja za povećanjem neformalne društvene kontrole u urbanim susjedstvima, trebaju biti usmjerena na poboljšanje policijskih odnosa u zajednici, i lokalnih uslova koji bi doveli do razvijanja jake privrženosti za susjedstva.

Teorija društvene dezorganizacije i kontekstualna priroda kriminaliteta u nemetropolskim okruzima

U studiji koja je ispitivala stope nasilničkog i imovinskog kriminaliteta u nemetropolskim okruzima, Barnett i Mencken (2002: 372) krenuli su od pretpostavke da "(...) pokazatelji kriminaliteta iz teorije društvene dezorganizacije vrše različite utjecaje na nasilnički i imovinski kriminalitet na različitim nivoima promjena populacije u nemetropolskim okruzima". Istraživanje se fokusiralo na tri mjere iz teorije društvene dezorganizacije: promjena populacije u periodu 1980-1990. kao mjera stabilnosti stanovnika; procenat ne-bijelih osoba u 1990. godini kao mjera rasne heterogenosti; i indeks nejednakog pristupa sredstvima-kao mjera socio-ekonomskog statusa u okrugu. Također, korištene su i kontrolne varijable, kao što su: mjerenje starosne strukture, procenat populacije u urbanim područjima, gustina populacije, veličina populacije, te binarna varijabla. Rezultati istraživanja su pokazali da faktorska analiza indeksa nejednakog pristupa sredstvima (stopa siromaštva, nejednakost prihoda, nezaposlenost, procenat domaćinstava koje vode žene) ima različite utjecaje na nasilnički i imovinski kriminalitet, i to na različitim nivoima promjena populacije u nemetropolskim okruzima. Suprotno očekivanjima, autori su došli do saznanja da nejednak pristup sredstvima vrši veći utjecaj na nasilnički i imovinski

kriminalitet u nemetropolskim okruzima koji su izgubili populaciju u periodu 1980-1990. Drugim riječima, nejednak pristup sredstvima ima znatno veći utjecaj na nasilnički i imovinski kriminalitet u nemetropolskim okruzima koji gube populaciju jer što je veći gubitak populacije, utjecaj je snažniji.

Uloga oslabljene kulture u teoriji društvene dezorganizacije

Naslovna studija je svoj fokus usmjerila na snagu kulture, te podržala hipotezu koja navodi da je izvjesno da će se neformalna društvena kontrola pojaviti onda kada postoji jaka kultura.⁸ Autor studije polazi od teorijske uloge kulturološke dezorganizacije u savremenom modelu društvene dezorganizacije, integrirajući aspekte sistematskog modela i modela kulturološke slabosti (Warner, 2003). Osnovna teorijska postavka ovog modela navodi da se konvencionalne vrijednosti prožimaju kroz zajednicu. Štaviše, strukturalni uslovi u zajednici, posebno oni koji su povezani sa visokim stopama nepogodnosti, smanjuju nivo do kojeg stanovnici smatraju da su konvencionalne vrijednosti prisutne u sujedstvima. Stoga se istraživanjem nastojalo utvrditi do kojeg je nivoa integrirani kulturološki i strukturalni model društvene dezorganizacije podržan prikupljenim podacima. Nalazi studije sugeriraju da društvene veze imaju važnu ulogu u jačanju neformalne društvene kontrole djelomice zato što pružaju mehanizme kroz koje se mogu prepoznati zajedničke konvencionalne vrijednosti. Pa tako, susjedstva koja su u mogućnosti da podstaknu jače društvene veze, bez obzira na nivo nepogodnosti, također imaju bolje mogućnosti za jačanje kulture. Drugim riječima, ustanovljeno je da društvene veze imaju direktan utjecaj na neformalnu društvenu kontrolu. S obzirom na to da se ova studija fokusirala na eksplanaciju varijacija u neformalnoj društvenoj kontroli, te pri tome nije obuhvatila stope kriminaliteta, Warner ističe da bi istraživanja *pro futuro* trebala analizirati utjecaje kulture i na neformalnu društvenu kontrolu i na kriminalitet.

---

⁸ Snaga kulture je mjerena nivoom do kojeg stanovnici smatraju da su konvencionalne vrijednosti prisutne u susjedstvima.

Diskusija

Imajući u vidu izloženu elaboraciju teorije društvene dezorganizacije, proizlazi da navedena teorija naglašavajući važnost društvene kontrole kriminaliteta ipak primat daje njenom neformalnom obliku. Međutim, bilo bi sasvim neopravdano umanjivati značaj teorije društvene dezorganizacije u kontekstu formalne društvene reakcije, što se u našem slučaju odnosi na policiju i njenu ulogu u poduzimanju preventivnih aktivnosti. Naime, polazeći od toga da policija ima itekako važnu ulogu u preveniranju kriminaliteta u zajednici, te da je u tu svrhu ključna saradnja građana i policije u promoviranju organizacije i uključenosti zajednice, onda postaje sasvim jasno da je uloga teorije društvene dezorganizacije i u implementaciji mjera formalne društvene kontrole nesporna. Naime, promatrajući iz rakursa teorije društvene dezorganizacije, formalna društvena kontrola može biti važna na dva načina. Tako se prvi ogleda u izravnom utjecaju na kriminalitet i nered, s obzirom na to da kvantitet i kvalitet policijskih aktivnosti u zajednici može značajno utjecati na stope kriminaliteta. Naime, kako navode Kubrin i Waitzer (2003: 382), dezorganizirane zajednice obično su najmanje u mogućnosti osigurati potrebnu policijsku zaštitu i preventivno djelovanje, jer policija obično ima pogrešne percepcije o ovakvim zajednicama, što onda direktno utječe i na njeno djelovanje. U vezi s tim, Velez (2001; cit. u Kubrin, Waitzer, 2003: 382) smatra da povećanje policijskih aktivnosti u zajednici smanjuje rizik od viktimizacije. Nadalje, drugi način polazi od toga da limitirana policijska kontrola kriminaliteta može utjecati na volju građana da participiraju u neformalnoj društvenoj kontroli, odnosno da interveniraju na probleme u zajednici (Kubrin, Waitzer, 2003). U kontekstu navedenog, interesantan je nalaz studije koju su proveli Silver i Miler, a prema kojem privrženost sujedstvima, te zadovoljstvo sa radom policije više utječu na neformalnu društvenu kontrolu nego što je to slučaj sa lokalnim društvenim mrežama i jakim konvencionalnim vrijednostima. Stoga smatramo da je ovakav nalaz izuzetno bitan za preventivno djelovanje policije, jer potvrđuje važnost rada policije u zajednicama sa jasnom porukom da policija treba kontinuirano da radi na poboljšanju odnosa sa građanima.

Heterogenost studija koje su predstavljene u ovom radu omogućava da se sagledaju mnoge pojave kroz prizmu društvene dezorgani-

zacije, gdje je za većinu navedenih istraživanja karakteristično da polaze sa stajališta teoretskih i metodoloških postavki pionira teorije društvene dezorganizacije – Shawa i McKaya. No, pojedini autori razvijaju i vlastite teorijske modele, integrirajući teoriju društvene dezorganizacije sa elementima nekih drugih teorija. Ipak, navedene studije su, svaka na svoj način, saglasne sa postavkama teorije društvene dezorganizacije, a autori ukazuju kako na prednosti, tako i nedostatke vlastitih istraživanja, te daju smjernice za buduća testiranja pomenute teorije.

Iz svega navedenog proizlazi da je poznavanje i apliciranje spoznaja teorije društvene dezorganizacije itekako relevantno za preventivno policijsko djelovanje, a posebno za implementiranje rada policije u zajednici kao danas uveliko zastupljenog policijskog preventivnog modela, koji se u rješavanju problema u zajednici u velikoj mjeri oslanja na inkluziju građana (Lab, 2014).

Zaključak

Dosad izloženo vodi do zaključka da je doprinos teorije društvene dezorganizacije u prevenciji kriminaliteta itekako značajan, s obzirom na to da se spoznaje o postojanju društveno organiziranih i dezorganiziranih zajednica, i o njihovom utjecaju na pojavljivanje kriminaliteta, mogu koristiti za izradu i implementaciju policijskih strategija preventivnog djelovanja.

Ova teorijska koncepcija na svoj ekspedicijski brod ukrcala je brojne istraživače kako bi tragali za odgovorima na pitanja zašto su društva dezorganizirana i da li postoji veza između dezorganiziranog društva i kriminaliteta? Većina istraživača, naravno uz postojeće izuzetke, akceptira model društvene dezorganizacije prema kojem ekološki faktori utječu na dezorganiziranost društva, a potom ta ista dezorganizacija utječe na kriminalitet. Nadalje, empirijska testiranja teorije društvene dezorganizacije su pokazala da zadovoljstvo radom policije predstavlja važan kognitivni pejzaž, unutar kojeg stanovnici odlučuju o svom voljnom djelovanju u ime neformalne društvene kontrole. U tom pravcu, teorija ima izuzetan značaj za implementaciju rada policije u zajednici kao važnog preventivnog modela postupanja. Naime, kako rad policije u zajednici implicira ponajprije identificiranje uzroka kriminaliteta u zajednici, a onda i komponentu usmjerenog policijskog

djelovanja, time teorija društvene dezorganizacije omogućava spoznaje o uzrocima dezorganiziranosti zajednica i njihovom doprinosu kriminalitetu i drugim društveno nepoželjnim ponašanjima.

Finalno, treba istaći da teorija društvene dezorganizacije ima određene nedostatke koje svakako ne treba zanemariti. Naime, oslanjanje na službenu statistiku jedna je od osnovnih kritičkih primjedbi upućenih teoriji društvene dezorganizacije. Stoga, imajući ovo na umu, može se opravdano pitati do kojeg stepena istraživanja mogu stvarno mjeriti društvenu dezorganizaciju i sa kojim stepenom pouzdanosti? Nadalje, ako se osvrnemo na postavke teorije društvene dezorganizacije, posebice Čikašku školu, nismo saglasni sa mišljenjem da je kriminalitet fenomen karakterističan samo za niži društveni sloj, jer je općepoznato da krivična djela vrše pripadnici svih društvenih slojeva, te se stoga ne radi o ekskluzivitetu nižeg društvenog sloja. Također, ova teorija pažnju isključivo posvećuje osobama koje vrše krivična djela u dezorganiziranim područjima, dok ne postoji eksplanacija za one koji u takvim područjima ne čine krivična djela. Time se onda neizostavno nameće pitanje: zašto su neka dezorganizirana područja izolirana od kriminaliteta? Stoga, iako je doprinos pomenute teorije prevenciji kriminaliteta značajan, s obzirom da se pravilno uočava postojanje društveno organiziranih i dezorganiziranih područja, ostaje još upitno do koje mjere ova teorija može dublje da prodre u kriminalitet kao složenu društvenu pojavu. Navedena ograničenja svakako trebaju biti konsultirana prilikom planiranja preventivnih aktivnosti.

Literatura

1. Adler, F., Mueller, G. O., Laufer, W. S., (1991). *Criminology*. New York: Mc Graw Hill.
2. Akers, R. L., Sellers, C. S., (2004). *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application*. Los Angeles: Roxbury.
3. Barnett, C., Mencken, F. C., (2002). Social Disorganization Theory and the Contextual Nature of Crime in Nonmetropolitan Counties. *Rural Sociology*, 67(3), str. 372-393. Preuzeto u septembru 2014. iz EBSCO Academic Search Premier baze podataka.
4. Bonn, R. L., (1984). *Criminology*. U.S.: McGraw-Hill.

5. Champion, D. J., Rush, G. E., (2003). *Rad policije u zajednici*, Office of Public Affairs, US Embassy, Sarajevo.
6. Clear, T. R., Rose, D. R., Waring, E., Scully, K., (2003). Coercive Mobility and Crime: A Preliminary examination of Concentrated Incarceration and Social Disorganization. *Justice Quarterly*, 20 (1), str. 33-64; <http://www.uakron.edu/centers/conflict/docs/Clear.pdf>, dostupno 03. 09. 2014.
7. Conklin, J. E., (1981). *Criminology*. New York: Macmillan Publishing.
8. Gilling, D., (1997). *Crime Prevention: Theory, Policy and Politics*. London/New York: Routledge.
9. Ignjatović, Đ., (2007). *Kriminologija*, Dosije, Beograd.
10. Kappeler, V. E., Gaines, L. K., (2009). *Community Policing: A Contemporary Perspective-Fifth Edition*. US: Matthew Bender & Company, Inc.
11. Knepper, P., (2007). *Criminology and Social Policy*. London: Sage Publications Ltd.
12. Krivokapić, V., (2006). *Prevenција kriminaliteta: Teorijsko-kriminalistički pristup*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.
13. Kubrin, C. E., Weitzer, R., (2003). New Directions in Social Disorganization Theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 40 (4), str. 374-402, DOI: 10.1177/0022427803256238.
14. Lab, S. P., (2014). *Crime Prevention: Approaches, Practices, and Evaluations*. USA: Elsevier. Inc.
15. Linden, R., (1987). *Criminology: A Canadian Perspective*. Toronto: Holt, Rinehart and Winston of Canada.
16. Masters, R., Roberson, C., (1990). *Inside Criminology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
17. Milutinović, M., (1979). *Kriminologija (treće izmjenjeno i dopunjeno izdanje)*, Savremena administracija, Beograd.
18. Mladenović-Kupčević, R., (2001). *Kriminologija*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.
19. Osgood, D., Wayne, A., Amy, L., (2004). Unstructured Socializing and Rates of Delinquency. *Criminology*, 42 (3), str. 519-549.

20. Petrović, B., Meško, G., (2004). *Kriminologija*, Pravni fakultet, Sarajevo.
21. Sampson, R. J., Groves, W. B., (1989). *Community Structure and Crime: Testing Social Disorganization Theory*. *AJS*, 94(4), str. 774-802.
22. Schwabe, W., Davis, L. M., Jackson, B. A., (2001). [Challenges and Choices for Crime-Fighting Technology: Federal Support of State and Local Law Enforcement](#). USA: RAND.
23. Silver, E., Miller, L. L., (2004). Sources of Informal Social Control in Chicago Neighborhoods. *Criminology* 42(3), str. 551-583. Preuzeto u septembru 2014. iz EBSCO Academic Search Premier baze podataka.
24. Sykes, G. M., (1978). *Criminology*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
25. Vuković, S., (2005). Načelo javnosti rada policije u sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta, *Bezbednost*, br. 6, str. 950-966.
26. Vuković, S., (2009). Principi zakonitosti i legitimnosti u postupanju policije u prevenciji kriminaliteta, *Bezbednost*, br. 1-2, str. 179-192.
27. Warner, B. D., (2003). The Role of Attenuated Culture in Social Disorganization Theory. *Criminology* 41(1), str. 73-97. Preuzeto u septembru 2014. iz EBSCO Academic Search Premier baze podataka.

Understanding Police Crime Prevention through the Prism of Social Disorganization Theory

***Abstract:** The intention of this article is to analyze the underlying assumptions and perspectives of social disorganization theory, in order to highlight the possibility of its practical application in guiding police preventive actions. Some aspects of preventive police proceedings are presented, as well as insights into perspectives and empirical testing of social disorganization theory. The author hypothesized that social disorganization theory has its pragmatic social value within the context of preventive police work. Applied methodology refers to the use of comparative and inductive-*

deductive method, as well as content analysis. Findings indicate that an understanding of theory of social disorganization is relevant for police crime prevention, especially within community policing model. Specifically, as community policing implies identifying the causes of crime in the community, as well as the component of oriented policing, social disorganization theory thus allows insights into the causes of disorganization of communities and their contribution to crime and other socially undesirable behaviors. Additionally, the author concludes that there are certain limitations of social disorganization theory that certainly should be consulted when planning police prevention activities. This primarily concerns reliance on official statistics as one of the main critical remarks addressed to the theory of social disorganization, as well as the view that the crime is a phenomenon unique to a lower social class.

Keywords: *police, prevention, crime, social disorganization theory*